

(Стратфор, 15. 8. 2011)

У знак јавног протеста, Мохамед Буазизи, туниски улични продавац се запалио 17. децембра 2010. године. Ово самоспаљивање је покренуло јавне протесте у Тунису, а на крају крајева и оставку председника Зина Ел-Абидина. Уследили су и немири у низу арапских држава, које је светска штампа назвала “Арапско пролеће”. Стандардна анализа те ситуације гласи да се ради о томе да су њихови тлачитељски режими у ствари седели на вулкану либерално-демократског незадовољства. Веровало се да је “Арапско пролеће” био политички устанак маса које захтевају либералне демократске реформе, као и да ће тај устанак, подржан од стране демократија Запада остварити значајне политичке промене широм арапског света.

Сада је прошло више од шест месеци од почетка “Арапског пролећа”, и од важности је да се погледа шта се догодило, као и зашто се то догодило. Разлози тог широког политичког незадовољства се налазе и изван арапског света, мада је очигледно да је динамика догађања у том свету и сама по себи важна. Међутим, то веровање у такво једно “Арапско пролеће” помогло је да се уобличи и политика Европе и Америке у том региону и читавом свету. Ако се покаже да су претпоставке из прошлог јануара и фебруара биле недовољне, или чак погрешне, онда ће настати како регионалне, тако и глобалне последице.

Сада је важно почети од чињенице да засад ниједан режим у арапском свету није пао. Појединци – као што су туниски Бен Али и египатски председник Хосни Мубарак су замењени, али сами режими, што значи начин управљања се нису променили ([but the regimes themselves, which represent the manner of governing, have not changed](#)). Неки од режима – као они у Либији, Сирији и Јемену су били под ударом масовних протеста, али ипак нису пали. А у више држава – као нпр. у Јордану, немир никада није ни постао толики да би могао да буде стварна претња режиму. Онакав брзи и потпуни колапс режима какав смо видели у Источној Европи 1989. године, са падом комунизма – у арапском свету се није догодио. Што је још важније, евентуалне промене режима до којих може доћи после грађанских ратова у Либији и Сирији неће бити јасно и чисто победничке; а оне које би биле победничке – неће бити чисто демократске, а опет оне које би биле демократске – сасвим очигледно неће бити либералне. Онај мит да испод сваког Либијца чучи неки француски републиканац који једва чека да удахне слободу је изузетно сумњив.

Узмимо Мубараков случај: њега су отерали са положаја и сада му суде, мада тај режим, тј. начин владавине у коме војници остају главни арбитар у држави – остаје нетакнут.

Узмимо Мубараков случај: њега су отерали са положаја и сада му суде, мада тај режим, тј. начин владавине у коме војници остају главни арбитар у држави – остаје нетакнут. Египтом сада влада један комитет војних команданата – а сви су они били део Мубараковог режима. Приближавају се избори, али опозиција је дубоко подељена на исламисте и присталице световног режима ([the opposition is deeply divided between Islamists and secularists](#)). Унутар опозиције постоји подељеност како према личностима, тако и у односу на идеологију. Мала је вероватноћа да ће избори донети неког снажног демократског председника који ће бити у стању да контролише огромна и обимна министарства у Каиру, као и безбедносни и војни апарат земље – а египатска војна хунта већ сада ради на томе да потисне оне елементе који су сувише радикални, или непредвидљиви.

Важно питање је: зашто су ови режими били у стању да преживе? У истинској револуцији, режим губи моћ. У Пољској, антикомунистичке снаге су 1989. надвладале пољску комунистичку владу упркос томе што је опозиција била подељена. Постојећи режими нису били у стању да одреде своју будућност – а о будућности земље да и не говоримо. Дошло је до транзиције – али они је нису контролисали. Слично томе, када је ирански шах био збачен, 1979. године, његови војници, ни безбедњаци нису били ти који су, после шаховог одласка из земље руководили транзицијом. Њима се судило. А у Египту, у јануару и фебруару 2011. јесте дошло до немира – али гледиште да је то у ствари била револуција је у великом сукобу са египатском стварношћу, као и са оним какве би револуције у ствари требало да буду.

Формирање западњачке приче

Формирање западњачке приче о “Арапском пролећу“ се заснива на три принципа. Први је – да су ти режими изузетно непопуларни. Други је био да је опозиција била представник општенародне жеље. Трећи је био да када немири почну, ништа их неће зауставити. Додајте томе и схватање да социјални медији олакшавају организацију револуције, па се онда лако може разумети откуд је оно веровање да се тај регион налази усред једне радикалне трансформације.

Либија је била та где су ова веровања створила и најозбиљније проблеме. У Тунису и Египту није било много иностраних утицаја. Али Либија је постала жариште значајне западњачке интервенције ([Libya became the focus of a significant Western intervention](#)). Моамер Гадафи је Либијом владао током 42 године. Без значајне подршке он није могао толико дуго владати. То не значи да јесте (или није) имао масовну подршку. То, у ствари, значи да преживљавање тог режима није интересовало само неку шачицу људи, него да је велика група Либијаца имала користи од Гадафијеве владавине и да би у случају његовог пада много изгубила. Они су били спремни да се боре за његов режим.

Одувек се сумњало у тврдњу да ће у случају победе побуњеника над Гадафијем, новонастали режим бити демократски – а да не говоримо о његовој либералној демократији.

Опозиција против њега је била реална, али њена тврдња да представља огромну већину народа Либије је била сумњива. Многи њени вођи су пре тога били саставни део Гадафијевог режима, и није баш вероватно да су за своје положаје у тој влади били одабрани на основу њихове личне популарности. Други опозиционари режиму су били припадници племена која су била против режима – али нису била у међусобном пријатељству. У оквиру оне митологије о “Арапском пролећу“, та источна коалиција је била израз заједничког протеста либијског народа против Гадафијевог тлачења. Сходно њој, Гадафи је био слаб и изолован, а имао је верну војску која је била у стању да изврши језиву освету над либијским народом. Али – у случају да Запад испољи своју одлучност да спречи покољ у Бенгазију, војници ће схватити да су изоловани и пребећи ће на страну побуњеника.

Догађаји нису тако текли. На првом месту, Гадафијев режим је био више од шачице оних који тероришу народ. То јесте био суров режим, али није преживео 42 године само на суровости.. Имао је значајну подршку у војсци и у најзначајнијим племенима. Да ли је то већина је исто толико нејасно као и оно да је већина она источна коалиција. Али – то је била значајна групација која је имала за шта да се бори, и која у случају пада режима

има много тога да изгуби. Према томе – насупрот очекивању Запада, режим је наставио борбу и задржао верност знатног броја људи ([the regime has continued to fight and to retain the loyalty of a substantial number of people](#)

). У међувремену, источна алијанса је наставила да опстаје уз подршку НАТО, али није била у стању да оформи заједничку владу, нити да обори Гадафија. Што је најважније – одувек се сумњало у тврдњу да ће у случају победе побуњеника над Гадафијем, новонастали режим бити демократски – а да не говоримо о његовој либералној демократији. Како је рат одмицао, то је постајало све очигледније. Било ко да замени Гадафија – неће бити бољи од њега, а то већ само по себи много казује.

У Сирији се одиграва врло сличан процес. Тамо се мањинска влада алавита из Асадове фамилије ([minority Alawite government of the Assad family](#)) која је владала Сиријом током 41 године, суочава са устанком већинских сунита (или бар њиховим једним делом). И ту се претпостављало да је режим нелегитиман, па према томе слаб, и да ће се пред масовним протестима сам урушити. Показало се да је та претпоставка нетачна. Асадов режим може имати мањинску владу, али има велику подршку војске, у којој већински алавитски официрски кор командује регрутима, који су углавном сунити. Војска је од Асадовога режима им

ала огромне користи – а она га је и довела на власт. Асадови су увек водили рачуна о томе да се војсци и безбедносном апарату исплати да остану верни њиховом режиму. До сада, то је углавном тако и било. Будућа опасност по режим је у томе да све већа напетост у војним јединицама којима доминирају алавити, доведе и до поделе унутар алавитског друштва и у самој војсци – што би повећавало потенцијал за војни удар.

С једне стране, ти арапски руководиоци немају куда да оду. Виском војном руководству ће се можда судити у Хагу, а они нижег ранга ће страдати од побуњеничке освете. Једно од ратних правила је да противнику увек треба пружити простора да се повуче. Асадове, као и Гадафијеве, и присталице јеменског Алија Абдулаха Салеха немају куда да се повлаче. И тако –боре се месецима, и није јасно да ли ће ускоро капитулирати.

Иностране владе – од америчке, до турске су изражавале свој немоћни бес због Сиријаца – али ниједна од њих није озбиљно помишљала на интервенцију. За то постоје два разлога: Прво, после интервенције у Либији, сви су постали опрезнији око претпоставки о слабости арапских режима, и нико не жели копнено суочавање са очајничком сиријском војском. Друго – експерти су постали опрезнији са тврдњама да широки немир представља и народну револуцију, нити да револуционари баш увек желе да остваре либералну демократију. Они сиријски сунити можда и желе неку демократију – али могли би бити и жељни да тако оформе сунитску “исламску“ државу. Уз сазнање да треба бити опрезан са оним што прижељкујеш, чини се да сви шаљу строга упозорења Дамаску, али да не чине активно бољна шта.

Сирија је, уједно, и интересантан случај јер се чини да је то можда и једино савремено питање о коме се слажу како Израел, тако и Иран. Иран је много и дубоко уложио у Асадов режим ([Iran is deeply invested in the Assad regime](#)), брине га растућа снага сунита у Сирији. Израел је исто тако веома забринут да Асадов режим, који је за Израел познати ђаво с којим се Израел може носити, може пасти и на његово место доћи сунитски исламистички режим, блиско повезан са Хамасом и остацима Ал Каиде у Леванту. То све јесу страхови, нису извесности – али страхови могу довести до занимљивих слагања.

Геополитички значај

Од последњих месеци 2010. године видели смо три врсте устанака у арапском свету. Прва је она у којима није било ефекта по режим. Друга врста је довела до промене руководиоца, али није довела до промена начина управљања земљом. Трећа врста је изазвала грађанске ратове – као у Либији и Јемену. Ту је и занимљив случај Бахреина, где је режим спасен интервенцијом Саудијске Арабије. Мада је тамошњи устанак одговарао основном моделу “Арапског пролећа“, са изневереним надама, ипак је то посебан случај, јер је Бахреин укљештен између сила Саудијске Арабије и Ирана.

Та три примера не значе да у арапском свету нема незадовољства, ни жеље за променом. Они не значе да до промена неће доћи, нити да незадовољство неће порасти до снаге да може збацивати режиме. То, такође не значи ни да – било шта што после тога може доћи, буде либерално демократска држава која ће се допасти Американцима и Европљанима.

Међу Европљанима и унутар министарства спољних послова САД, као и у Обаиној влади уопште, влада идеологија људских права – да је једна од најглавнијих обавеза Запада да подржава стварање режима који личе на њихов.

То постаје геополитички значајан део приче. Међу Европљанима и унутар министарства спољних послова САД, као и у Обаиној влади уопште, влада идеологија људских права – да је једна од најглавнијих обавеза Запада да подржава стварање режима који личе на њихов. То претпоставља постојање свега оног о чему смо говорили: да постоји велико незадовољство у државама у којима влада опресија, да је то незадовољство толико снажно да збаци режиме, као и да ће оно што ће уследити бити онакав режим са којим ће Запад бити у стању да сарађује.

Није по среди питање да ли су људска права важна – него да ли је тако да подржавање немира у државама у којима влада репресија аутоматски води јачању људских права. Важан пример у томе је Иран, 1979. године, када је опозиција шаховом режиму угњетавања била схваћена као покрет који води ка либералној демократији. Оно што је уследило можда је и било демократско, али тешко да је било либерално. И заиста, многи митови око “Арапског пролећа“ имају своје корене како у револуцији у Ирану 1979. године, тако и у познијем иранском Зеленом покрету из 2009 г. ([Iran's 2009 Green Movement](#)), када је слабашни устанак био виђен као израз масовне опозиције и као општа подршка либерализацији, а био је лако угушен од стране режима.

Свет је знатно компликованији и има много више разноликости од тога. Како смо код “Арапског пролећа“ видели, тлачилачки режими се не суочавају увек са масовним устанцима, а немир не мора обавезно да значи да има и масовну подршку. Али, ни алтернативе не морају бити много прихватљивије, нити то да је незадовољство Запада толико застрашујуће како западњаци воле да замишљају. Либија је пример последица започињања рата недовољном силом. Сирија је важан пример о ограничености ефекта

Преиспитивање “Арапског пролећа“

Пише: Џорџ Фридман
недеља, 21 август 2011 11:02

меких притисака. Египат и Тунис су уџбенички пример о томе колико је важно да не постанеш жртва сопствених илузија.

Тежња за људским правима изискује немилосрдну јасноћу о томе кога то подржаваш, као и колике су му шансе за успех. Важно је запамтити да западњачки подржаваоци људских права нису ти који ће патити од последица пропалих устанака, грађанских ратова или од победничких револуционарних режима који имају циљеве сасвим другачије од либералне демократије.

Погрешна оцена ситуације може изазвати и непотребне геополитичке проблеме. Пад египатског режима – ма колико сада не изгледа вероватан, врло вероватно би довео да исламистичког режима, а не до либералне демократије. Преживљавање Асадовог режима би могло водити још већој кланици него до сада, као и до стварања још чвршће базе за Иран. Током “Арапског пролећа“ није пао ниједан режим – али ако до тога дође, треба памтити 1979. годину и ондашње убеђење да од шаховог режима у Ирану не може бити ничега горег, било у моралном, било у геополитичком смислу. Видели смо да ниједно од тога није било баш тачно.

Ово не значи да у арапском свету нема људи који желе либералну демократију. То једноставно значи да они нису довољно снажни да сруше постојеће режиме, нити да одрже своју контролу над новим режимима, чак и када би промене успеле. „Арапско пролеће“ стоји пред лицем света као првокласан пример нереалног сањарења (wishful thinking) [\[1\]](#).

Превод са енглеског: **Василије Клефтакис**

[\[1\]](#) Прим. прев.: Најбољи превод би био оно народно: “Што је баби мило, то јој се и снило“, али то је чистунцима тешко прихватљиво у озбиљном тексту, што је штета.